

בבא מציעא מ"ט

רב א' דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה
ר"י א' יש בהם משום מחוסרי אמנה
לרב כהנא נתנו מעות עבור פשתן, והפשתן
התייקר. באו לפני רב, ואמר להם תן להם
את מה שקבלת עבורו דמים. והשאר הם דברים, ודברים אין בהם משום מחוסרי
אמנה. וכמו ששנינו, רב אמר שדברים אין בהם משום מחוסרי אמנה, ורבי יוחנן
אמר דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה.

"הין צדק" שיהא הן שלך צדק לא
ידבר א' בפה וא' בלב
מקשה הגמרא על רב ממה ששנינו, רבי יוסי ברבי
יהודה אומר, מה כוונת הכתוב: "איפת צדק והין
צדק יהיה לכם" בא ללמד, הרי הין הוא בכלל איפה? אלא לומר לך, שיהא הן שלך
צדק ולא שלך צדק. כשאתה אומר הן או לאו, קיים את דבריך. אביי אמר, הכתוב
בא ללמד שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב, ובשעה שמדבר לא יחשוב לשנות אחר
כך מדבריו. אבל אם אחרי שדיבר השער השתנה והוא חוזר בו, אין בכך משום
מחוסר אמנה.²⁹⁴

ר"י בן מתיא א' לבנו אמור לפועלים עד
שיתחילו במלאכה אין לכם אלא פת וקטנית
מקשה הגמרא ממה ששנינו, רבי שמעון
אומר, אף על פי שנפסקה ההלכה, שטלית
קונה דינר זהב, ואין דינר זהב קונה טלית. אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור
המבול, ודור הפלגה, וסדום ועמורה, הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד
בדיבורו. הרי שיש בדברים משום מחוסרי אמנה? עונה הגמרא, שתנאים נחלקו
אם דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה או לא. ששנינו במשנה בפרק השוכר את
הפועלים, מעשה ברבי יוחנן בן מתיא שאמר לבנו לשכור לפועלים, והלך ומצא
פועלים ושכרם והתנו עמו שיתן להם מזון הסעודות. אמר לו אביו, אפילו אתה
עושה להם כסעודת שלמה המלך בשעתו, לא יצאת ידי חובתך, שהם בני אברהם
יצחק ויעקב. אמור להם עד שיתחילו במלאכה, אין לי עליכם אלא פת וקטנית.
ומשמע, שרבי יוחנן בן מתיא סובר, שאין בדברים משום מחוסרי אמנה. שאם כן,
איך אמר לבנו שיחזור בו ויאמר אין לי עליכם אלא פת וקטנית. דוחה הגמרא,
שהפועלים עצמם לא סמכו דעתם על הבן אלא על האב. אבל אם היו מתחילים
במלאכה, היו אומרים שהוא הודיע לאביו מה פסק להם והוא מסכים.

ר"י א' האומר לחברו מתנה אני נתון
לך יכול לחזור
שואלת הגמרא, האם רבי יוחנן אמר שדברים יש
בהם משום מחוסרי אמנה. והרי רבה בר בר חנה
אמר בשם רבי יוחנן, האומר לחבירו מתנה אני נתון לך יכול לחזור בו. ופשוט
שכיון ולא משך הוא יכול לחזור, אלא שמותר לו לחזור בו ואין בו משום מחוסרי

אמנה? אמר רב פפא, רבי יוחנן מודה במתנה מועטת שאסור לחזור בו²⁹⁵, משום שדעתו של המקבל סומכת על דיבורו.

ישראל שא' ללוי כור מעשר יש לך
בידי רשאי לעשותו תרומת מעשר

וכן מסתבר ממה שרבי אבהו אמר בשם רבי יוחנן. אם ישראל אמר ללוי יש לך בידי כור מעשר. הלוי רשאי לעשותו תרומת מעשר על מעשר שיש לו במקום אחר. ואם מותר לישראל לחזור בו במתנה מועטת, אם הוא יחזור בו ויתן את המעשר ללוי אחר, נמצא שהלוי שסמך עליו יאכל טבלים. שואלת הגמרא, אולי מדובר כשהלוי נטלו ממנו וחזר והפקידו אצלו²⁹⁶? עונה גמרא אם כך קשה הסיפא, נתנו ללוי אחר אין לו עליו אלא תרעומת.

רבא הורה למי שא' לך קח מעותיך
שאינו לא ש"ש ולא ש"ח

אדם שנתן מעות עבור שומשומים, וכאשר השומשומים התייקרו, המוכר חזר בו ואמר ללוקח 'אין לי שומשומים, וקח את מעותיך בחזרה'. ולא לקח את המעות, והמעות נגנבו. ובאו לפני רבא, ואמר לו כיון שאמר לך קח את מעותיך, לא רק שאינו שומר שכר, אלא אינו אפילו שומר חנם²⁹⁷. שאלו החכמים את רבא, הרי המוכר צריך לקבל עליו מי שפרע אם לא יתן את השומשומים? אמר להם רב פפי, רבינא אמר לי שאמר לו אותו תלמיד חכם ששמו רב טבות, ויש אומרים ששמו רב שמואל בר זוטרא, שהמעשה היה בו עצמו. ואם היו נותנים לו כל חללו של עולם, לא היה משנה בדיבורו. והמעשה היה בערב שבת עם חשיכה, ובא אותו אדם ועמד ושאל האם יש לך שומשומים למכור?. ואמרתי לו שאין לי שומשומים למכור. והוא אמר לי שהמעות יהיו פקדון בידי. ואמרתי לו הרי הבית לפניך. והניחם בביתי ונגנבו. וכשבאנו לפני רבא אמר, כל מי שאמר הרי הבית לפניך לא רק שלא קיבל עליו להיות שומר שכר, אלא גם לא להיות שומר חנם²⁹⁸. ורבינא שאל אותו אם כך מה אמרו החכמים לרבא, הרי עליו לקבל מי שפרע? אמר לו, לא היו דברים מעולם. למדנו במשנה, שלרבי שמעון כל שהכסף בידו ידו על העליונה. ומביאה הגמרא, שרבי שמעון אומר בברייתא, שחכמים העמידו ברשות המוכר לחזרה בזמן שהכסף והפירות ביד המוכר²⁹⁹. אבל אם הכסף ביד המוכר והפירות ביד הקונה, אינו יכול לחזור בו, מפני שדמי כספו בידו. שואלת הגמרא, הרי הדבר פשוט אמר רבא, מדובר שהעליה של הקונה מושכרת למוכר. חכמים תיקנו משיכה גזירה

²⁹⁵ ויוקר הוא כמתנה מועטת. תוס'.

²⁹⁶ היו יכולים להקשות א"כ מהו החידוש?, אלא שבלא זה הקשו מהסיפא. תוס'.

²⁹⁷ מה שאמרנו בפ' האומנין טול שלך והבא מעות ש"ח. הוא משום שמתחילה היה שומר שכר. וסילק עצמו רק משומר שכר. תוס'.

²⁹⁸ ומה שא' בב"ק פרק הפרה, הכניס ברשות בעל החצר חייב, רבי או' עד שיקבל בעל החצר שמירה. יש לומר שסוגייתנו היא כרבי, שהרי שמואל פסק שם הלכה כרבי, והלכה כשמואל בדיני. ועוד אפ' לחכמים חייב רק משום שאמר כנוס שורך ואני אשמרנו אבל כשאמר הרי הבית לפניך סילק עצמו משמירה לגמרי. תוס'.

²⁹⁹ והעמידו ברשותו לחזרה כדי שיטרח ויצייל. רש"י.

שמא יאמר נשרפו חייטך בעליה, וכיון שהחטים הם ברשותו של הקונה אם תפול דליקה, הוא עצמו יטרח ויציל את הפירות³⁰⁰.

מעשה באדם שנתן מעות עבור יין, ושמע שרוצים לקחת אותו לבית 'פרוזק רופילא', המשנה למלך. ואמר למוכר תן לי את מעותי, איני רוצה את היין. וכשבאו לפני רב חסדא אמר, כדרך שתיקנו משיכה במוכרים כך תיקנו משיכה בלקוחות, וגם הקונה יכול לחזור בו כל זמן שלא משך.

משנה

לחכמים אונאה שישית וחוזר עד שיראה לתגר אוהאונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה לקרובו ולר"ט שלישי וחוזר כל היום

זה חייב להחזיר את האונאה. עד מתי מותר להחזיר³⁰¹? עד כדי שיראה לתגר או לקרובו³⁰² ³⁰³. הורה רבי טרפון בלוד האונאה שמונה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע, שהוא שלישי למקח, ושמחו תגרי לוד שהיו בקיאים בסחורה ומוכרים ביוקר³⁰⁴. אמר להם, אבל כל היום מותר לחזור ולא רק עד שיראה לתגר או לקרובו. אמרו לו, יניח רבי טרפון מקומנו וחזרו לדברי חכמים.

גמרא

רב אמר שתות מקח שנינו ושמואל אמר שנינו גם שתות מעות

אמר רב, מה ששנינו במשנה שתות הכוונה לשישית משווי המקח. והמשנה אומרת שאם ההוספה היא יותר מששית שוויו של המקח היא אונאה, וקנה ומחזיר אונאה³⁰⁵. ושמואל אמר, מה שנינו הוא גם כשההוספה היא כששית מסך המעות שנתן³⁰⁶, בין מהמעות שניתנו ובין מדמי החפץ³⁰⁷. ומבארת הגמרא, שאם מכר שוה ששה בחמישה, או שוה ששה בשבעה אין חולק שהולכים אחר המקח, והיא אונאה. ורב ושמואל נחלקו כשמכר שוה חמישה בששה, ושוה שבעה בששה. לשמואל שאמר שהולכים אחר המעות בשניהם, יש דין אונאה. ולרב שאמר שהולכים אחר המקח שוה חמישה בששה הוא יותר משתות והמקח בטל³⁰⁸. שוה ששה בשבעה הוא פחות

300 אבל הקונה אינו קונה בחצר כיון שקיבל שכר עבור השכרת העליה למוכר. רש"י.

301 ואם לא יחזיר לו את האונאה מותר למי שנתאנה לחזור מהמקח ואין לו אפ' מי שפרע. רש"י.

302 ואם שהה יותר מחל על האונאה. רש"י.

303 אין להקשות נתת דבריך לשיעורין מפני שיש שיעור המצוי ברוב הפעמים, ולא יוסיפו ולא יגרעו ממנו מפני שלפעמים הם רחוקים או קרובים. תוס'.

304 רש"י.

305 אבל אם היא פחות או יותר משתות המקח אפילו שהיא שתות המעות שנתן אין דין אונאה שקנה ומחזיר אונאה אלא אם היא פחות משתות המקח היא מחילה, ואם היא יותר משתות המקח שניהם חוזרים ואפ' אם רצה להחזיר אונאה הרשות ביד שניהם לחזור. רש"י.

306 אפ' למי שאומר גם שתות מעות נראה יותר ללכת אחר שתות המקח מפני שהאונאה והטעות תלויים במקח שצריך שומא. תוס'.

307 ובכל צד שיש שתות יש דין אונאה, ואין לא מחילה ולא ביטול מקח. רש"י.

308 תוס' הקשו אולי הוא שתות מקח מלבר. וי"ל שמסתבר ללכת אחרי שתות משווי המקח שהאונאה והטעות



משתות והיא מחילה. ושמואל אמר שאומרים מחילה וביטול מקח כשאין שתות משני צדדים. אבל כשיש שתות מצד אחד היא אונאה.

האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה לרב כשמכר שוה כ"ד בכ"ח ושואלת הגמרא על רב ממה ששנינו במשנה, האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע, שתות למקח. ולכאורה המשנה מדברת כשמכר שוה עשרים, בעשרים וארבעה. וראיה ששנינו גם שתות מעות³⁰⁹? דוחה הגמרא, שמכר שוה עשרים וארבעה בעשרים. שואלת הגמרא, אם כן מי שנתאנה הוא המוכר, והרי בסיפא שנינו עד מתי מותר להחזיר עד כדי שיראה לתגר או לקרובו? אמר רב נחמן, ששנינו זאת רק בלוקח, אבל המוכר חוזר לעולם. ואומרת הגמרא, שהמשנה מדברת כשמכר שוה עשרים וארבעה בעשרים ושמונה, והוא שתות מקח ללוקח שנתאנה.

ר"ט הורה בלוד שהאונאה היא כשמכרו ושואלת הגמרא ממה ששנינו במשנה, הורה רבי שוה כ"ד בל"ב טרפון בלוד האונאה שמונה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שלישי למקח. ולכאורה הוא שמכר שוה עשר בעשרים וארבעה, וראיה ששנינו גם שלישי מעות? מתרצת הגמרא, שרבי טרפון הורה שאם מכר שוה עשרים וארבעה בששה עשר. שואלת הגמרא, מי נתאנה המוכר, וקשה ממה ששנינו בסיפא שרבי טרפון אמר להם שמותר לחזור כל היום. ורב נחמן אמר שהמוכר חוזר לעולם? אלא אומרת הגמרא שמכר שוה עשרים וארבעה בשלושים ושנים.

ושנינו כשמואל בברייתא, מי שהוטל עליו ידו על העליונה. כיצד מכר לו שוה ה' בו' מי נתאנה, לוקח. יד לוקח על העליונה, רצה אומר תן לי מעותי או אומר תן לי מה שאוניתיני. מכר לו שוה שש בחמש, מי נתאנה, מוכר. יד מוכר על העליונה, רצה אומר תן לי מקחי, או אומר תן לי מה שאוניתיני.

תלויים בו. ועוד שכשנתאנה המוכר לא תמצא שתות מלבר. תוס'.

309 תוס' הקשו מדוע המשנה אומרת שתות למקח. תוס'.

